

սագրքի հետ: Գիրքը հրատարակուելուց յետոյ հասարակութեանն է պատկանում և հասարակութիւնը կարող է իւր կարծիքը յայտնել որից մէկն էլ ես եմ: Եթէ Պ. Գնունին ինձ էլ հերհուածող աղանդաւոր համարելով կ'ասի. « իսկ զոյլիոսաց, իմաստակաց և հերձուածող աղանդաւորաց բժախնդրութեանց դէմ պատրաստած եմ մի մեծ և ընդարձակ պատասխանի », այն է. արհամարհական լռութիւն: (Եր. է.) ինքն գիտէ: Բայց ես իմ կողմից իբրեւ վերջին խօսք կ'ասեմ՝ 251 երեսի վերջին հատուածի երկու անկապ իմաստները բոլորովին անպէտք են, ինչ յարաբերութիւն ունին Սողոմոնի Իմաստութեան գրքի Բ. 12—23, Գ. 10—15, Ե. 1—5 գրուածները՝ գրքի վերջաբան համարելի գրուածքի հետ որ միասին են գրուած առանց նոր տողից անգամ սկսելու:

Եթէ Բ. տպագրութեան ժամանակ Պ. Գնունին ուշ կը դարձնի լեզուի կանոնաւորութեան, գիտելիքների օրինաւոր և ամփոփ դասաւորութեան վերայ, մատենագրական քննադատական հատուածները յապաւելով՝ — կիմանամ որ Պ. Գնունին իմ խօսքերը բարեկամի խորհուրդ ընդունելով յարգել է:

Յ. Վ. Մ.

172 Նոյեմբեր 1880 — Չ

Ի Ս. Էջմեշի

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆ.

Յայտնի է, որ երկրագործի կառավարուելու միակ միջոցն ու յոյսն են հողն ու ջուրը: Հողն ու ջուրն են նորան սիրտ և ոյժ տուողն, հողն ու ջուրն են նորա բազմաթիւ գերգաստանի օրապահիկն ու կենսական բոլոր պիտոյքը արտադրում:

Ինչ սիրտ պէտք է ունենայ երկրագործը, երբ իւր թափած դառն քրտինքներով վարած ու ցանած արտերն ու տարիներով խնամարկած այգիները կիսականաչ ու թառամած գետին խոնարհած է տեսնում: Ինչ միտթարութիւն պէտք է ունենայ երկրագործը, երբ բացի իւր աշխատանքից՝ տեսնումէ որ ի զուր նն անցնում իւր գերդաստանի տաժանելի ջանքը, այն գերդաստանի, որ Ապրիլ, Մայիս և Յունիս ամիսներում տապակվումէ ամառնային ջերմ արևի տակ և փոշխնորդ լինելով՝ բամբակի, քնջիթի և ուրիշ տեսակ ցանքերի միջից մոլախոտերը քաղհանումէ, յուսալով թէ այդ տանջանքը կը վարձատրուի այն արգիւնքով, որ սպասելի է, և ահա այդ բոլոր յոյսերն ու ակնկալութիւնները ի գերեւ են դուրս գալիս ջուր չըլինելու համար:

Այդ զգալիութեան նմանակայ են Քասաղ գետի հովտում՝ Շահ — արիւ կոչուած ջրաբաշխից ներքեւ գտնուող քսանից աւելի Հայարնակ

գիւղերը՝ իրենց հետ ցաւակից ունելով նոյն իսկ Վաղարշապատը և Մայր Աթոռը։

Այդ գիւղերի միակ զբաղմունքն է երկրագործութիւնն, որի պատճառով ամառնային ամիսներում անպատմելի նեղութիւններ են կրում թէ հողի և թէ գլխաւորապէս ջրի պակասութեան համար։ Այդ աշխատասէր երկրագործ ժողովուրդը վարում, ցանումէ ամեն մի օգտաւետ սերմեր։ Եղյս գնելով Արագածի գագաթին կուտակուած ձեան հալոցից կազմուած հարիւրաւոր վտակների վերայ, որոնք այդ լեռան լանջերից հոսելով՝ ոռոգում են հարիւրաւոր գիւղեր, այդ վտակների մեծ աւազանն է Քասաղ գետը, սակայն դորանից շատերի ջուրը մինչև իրանց մեծ աւազանին հասնելը սպառվումէ։

Դարուս սկզբներում, երբ Պարսկաստանի ու Տաճկաստանի գաղթականները գետ չէին բնակութիւն հաստատել Արագածու լանջերի վերայ, երբ այժմեան հարիւրաւոր գիւղերից հազիւ մի քանի տասնեակները գոյութիւն ունէին շատ սակաւ բնակիչներով՝ այդ վտակների և Քասաղի ջուրերը ոչ միայն լիւլի բաւականացնումէին ժողովրդեան, այլև աւելանումէին։ Այժմ՝ որ թէ գիւղերն են աւելացել և թէ բնակչաց թիւը՝ ժամանակ չէ՞ հոգալու աշխատանքի միջոցները աւելացնել և արդիւնաւոր դարձնել, որպէս զի ապրուստը մի անտանելի բեռն չըզառնար։ Քասաղի ջուրը սակաւ է մեր պիտոյքը լրացնելու, Սև ջուրը չի կարող մեզ ջուր տալ, որովհետև նորա աղբերակները գտնուում են մեր գիւղերից ներքև, սակայն մեզանից 18 վերտ հեռաւորութեամբ հասումէ Մայր Արաքսը, ժամանակ չէ՞ արգեօք ուշ դարձնել այդ մեծ գետի վերայ։

Անցեալ 1882 թուին ջրի պակասութեան պատճառաւ՝ շատ պղիք և ցանքեր 4 կամ 5 անգամ ջրուելու փոխանակ՝ միանգամ հազիւ ջրուեցին, այն ևս՝ աշնանը, հասկանալի է որ այդ պղիքը բացի նոյն տարին՝ մի քանի տարի ևս չըպէտքէ կարողանան տալ սպասելի արդիւնքը։

Յիշեալ աննշան ջուրը չափաւորապէս բաժանելու, և ժողովրդոց մէջ ծագած կոիւների ու անբաւականութեանց առաջը առնելու համար՝ ժողովրդոց ձայնի բազմութեամբ իւրաքանչիւր տարի Գաւառապետի ներկայութեամբ ընտրվումէ մի կառավարիչ Միր—ապ (ջրպետ)։ Այդ կառավարիչը թէև իւր օգնականներով կարելին ջանք և հնար ի գործ է դնում ժողովրդոց մէջ ջրի պատճառով անբաւականութիւնների առաջը առնել, բայց դարձեալ սարսափելի կոիւներ պատահում են նոյն իսկ հղբարց և ազգականաց միջև։ Երբեմն այս կոիւները աւելի դարհուրելի կերպարանք են ստանում, և այն ոչ միայն մասնաւոր մարդոց, այլ գիւղի և գիւղի մէջ։

Ընորհակալութիւն Գաւառապետ Մեծ. Պ. Գէորգ Խան — Աղեանցին, որ իւր բազմամեայ փորձերով տեղական հանգամանքին քաջ խելահաս լինելով՝ յօգուտ ժողովրդեան ընդհանրութեան անումէ, որչափ հան-

գամանքները ներում են. և աշխատում է մի կերպ բաւականութիւն տալ ջրի պատճառով զանազան գանգատաւորներին, որոնց գանգատը մասամբ լինում են ընդհանրապէս տանուտէրների ու այլ գիւղական պաշտօնեաների վերայ, որոնք գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար ներում են իրանց, զրկանքներ գործել:

Երկու ամսից աւելի է, որ այդ ջրակարօտ գիւղացիք մի անսահման ուրախութեամբ զուարճանում են այն յուսով, որ տեղւոյս Գաւառապետ Մեծ. Պ. Գէորգ Խան — Աղեանը ժողովրդեան կարիքը ի նկատի ունենալով՝ խոստացել է հմուտ մարդկանց ձեռքով հաւաստիանալ թէ արդեօք կարելի՞ է Երասխից ջուր հանել. որչափ ուրախ են գիւղացիք որ այդ խոստումը շուտով կատարելու է, որի հետեանքը եթէ բարեյաջող լինի, ամենայն բերան կ'օրհնի անշուշտ Պ. Խան — Աղեանին:

Այս մասին երբ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ստանամ՝ Արարատի միջոցաւ կը յայտնեմ ընթերցողաց ի գիտութիւն և ի միութարութիւն:

Գրաշար Ներսէս Մ. Հայ - Թաղցի.

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Ամսից 13 ին Ս. Էջմիածնի միաբանութիւնը սովորական Մաղթանքը կատարեց մայր Տաճարի արեւմտեան դրան առաջ ի պատիւ տօնի Շողակաթի Ս. Էջմիածնի, Հանդիսին ներկայ էին Ճեմարանի աշակերտները իւրեանց վերակացունների հետ. մաղթանքը վերջացաւ Տեղակալ Հօր—Գեր. Տ. Մկրտիչ Սրբազանի «պահպանիչ»-ով և օրհնութեամբ, որից յետոյ անմիջապէս սկսաւ Ս. պատարագը Էջման տեղւոյ սեղանի վրայ. պատարագին էր Գեր. Թադէոս եպիսկոպոս Տ. Գանիէլեանց Ատրպատականի Հայոց նոր նշանակուած կառավարիչը:

2 ԱՅՆ Կ. ՊՕԼՍՈՅ

(Փոփ Եւր 27)

Շարաթ օրը մեր թերթն հրատարակուելէն ետքը զոյժ հասաւ թէ Էապին—Գարահիսարի 2 էքէ անուն Հայաքնակ թաղին մէջ հրդեհ պատահելով 7—800 տուն մոխիր դարձած է: Այս ցաւալի գէպքն տեղւոյն Առաջնորդարանէն ի Պատրիարքարան ալ հեռագրուած լինելով, Ս. Պատրիարք Հայրը փութացաւ Բարձր. Եպարքոսին հաղորդել և կայսերական կառավարութեան գթութիւնն ու օգնութիւնը հայցել. միւս կողմանէ գրեց առ Գեր. Առաջնորդն Էապին—Գարահիսարի, թէ յոյս